

NOCTUA

SIVE

NOVA EX BIBLIOTHECA VETERINARIA

Kiadja az Állatorvostudományi Egyetem Hutýra Ferenc Könyvtár, Levéltár és Múzeum

30. évfolyam
(2026)
1. szám

Kedves Olvasóink!

Az idei év különleges mérföldkő a könyvtár Noctua hírlevelének életében: megjelenik a 30. évfolyam. Ez az alkalom egyszerre ad lehetőséget a visszatekintésre és a megújulásra, ezért az idei lapszámokban részben felidézzük az elmúlt évtizedek tapasztalatait, részben pedig új irányokat is kipróbálunk.

Munkatársaink már készítik rövidebb összefoglalóikat, amelyek segítségével olvasóink átfogóbb képet kaphatnak a tegnapi és a ma könyvtári híreiről. Ugyanakkor az idei első számban egy rendhagyó vállalkozásra is sor kerül: külső szerző tollából közlünk egy tanulmányt.

Szöts Zoltán levéltári forrásokra támaszkodó írása a II. világháború idején a Völgységben dolgozó állatorvosok helytállását mutatja be, valamint bepillantást enged az ott praktizáló Csörsz Aladár állatorvos életébe és munkásságába. A tanulmány nemcsak helytörténeti szempontból értékes, hanem egy kevésbé ismert szakmai közeg emlékeit is közelebb hozza az olvasókhöz.

Bízunk benne, hogy jubileumi évfolyamunk tartalma egyszerre lesz ismerős és újszerű, és tovább erősíti a Noctua szerepét olvasóink szakmai és szellemi életében.

Jó olvasást kívánunk!

Az állategészségügy nehéz éve a Völgységben

A szekszárdi Törvényhatósági magyar királyi állatorvos 1945. február 14-én jelentést kért Csörsz Aladár járási magyar királyi főállatorvostól a Völgységi járásban székhelyükön maradt állatorvosokról. Ez a hivatás is osztozott a vidéki zsidó értelmiség deportálásának és frontszolgálatának tragédiájában. A jelentésből idézek: „Év elején (1944) még volt zsidó magánállatorvosunk, Berényi

Tivadar ny. körállatorvos, akit június 29-én távoztattak el, továbbá Bán Ferenc aparthanti magánállatorvos, akit év elején rendeltek munkaszolgálatra. Sorsuk azóta ismeretlen.”

A 6 hatósági állatorvosból az 1945-ös év elején Hera Gábor mórágai és ifj. Oszetszky György teveli körállatorvosok még katonák, nem tértek haza. Az 1907-es születésű Csörsz Aladár nős, három gyerek apja, katona nem volt. Pirkner László (1900-ban született tartalékos főhadnagy) bonyhádi, Fodor László lengyeli és Palikó Béla zombai körállatorvos itthon maradt.

A járási főállatorvos júniusi jelentésében annyi a változás, hogy kiderült a mórágai körállatorvos orosz hadifogságban van a kiskunhalasi hadifogolytáborban, a teveli sorsa ismeretlen. Haffner István állatorvos jelentkezett a teveli kör helyettesítésére, tehát állatorvos kirendelésére nem volt szükség. Az állategészségügyi szakszolgálatot az 1945-ös évben a járási főállatorvos látta el és helyettesítette az egész év-

ben hadifogságban lévő mórágai körállatorvost. A teveli kör feladatát pedig a zombai körállatorvos vállalta el.

Az állatorvosi kar számára a háborús viszonyok között kibontakozó ragályos állatbetegségek kihívást jelentettek. A ragadós száj- és körömfájás járvány 1945 első felében dült, „amikor még a hadműveletek mögöttes országrészeként vidékünkön a hadseregellátásra tömeges állathajtások történtek, illetve fronthullámozás miatt kiürítési állathajtások voltak.” A száj- és körömfájás, úgy is, mint ragadós száj- és körömfájás (*aphthae epizooticae*) erősen ragályos, olykor halálos, főként a párosujjú patás állatokat fenyegető vírus (Aphthovirus) okozta betegség.

Szarvasmarha kiállítás 1929. (Hofmeister Lajos Gyűjteménye) Völgységi Múzeum Fotótára F 2011.3382. „A képek jogtulajdonosa a Völgységi Múzeum.”

A dunántúli szomszédos megyékből betegen érkező állatok a polgári házakban és majorokban lévő állományokat is megfertőzték. A járvány miatt elrendelt zárlat és a kirobbanó járvány ellenére is teljesíteni kellett a fertőzés-gócokból a szovjet hadseregnek a jóvátételi beszolgáltatást. Az állatgyűjtő táborokban a járvány kiteljesedett. A súlyhatárt el nem érő állatokat néhány napos huzavona után visszautasították, majd ezek az állatok és a robotfuvarba kirendelt marhák széthordták a fertőzést. A közigazgatás tehetetlen volt, ám a járvány-

gócok végül kiégtek, az állatok nagy része átvészelte a betegséget. Szerencsére a kór jóindulatú volt, csak a vemhes, vagy rossz tartás miatt legyengült állatok pusztultak el. Még a szopós borjak is többnyire megmaradtak, csak Zomba Paradicsompuszta és Bonyhád Wéber puszta gyűjtőtáborban volt nagy a „malacvész”. A járvány a legtöbb kárt a szarvasjószágban okozta, a visszamaradó sántaság következtében. A háborús viszonyok közepette szérum nem állt rendelkezésre a kór leküzdésére. Az állatorvosok ezért hólágyonnyal mesterségesen fertőzték az átvészelt állományt, hogy felgyorsítsák a folyamatot.

Járási munkás-paraszt találkozó lófogatai 1954. Völgysegi Múzeum Fotótára F 97.1597. „A képek jogtulajdonosa a Völgysegi Múzeum.” Reprodukció: Szikra Zoltánné és Cselle Krisztina

A másik járvány a lórühösség volt, ami a háborús körülmények közepette felütötte a fejét, minden eddigieket felülmúló mértékben. A hadszíntérré válás következményei, a lovak háborús igénybevétele és a megszálló hadsereg gyakorlata a lepusztult és beteg lovainak gyakori lecserélése a civilek állataira, az istállók rühes állatok általi igénybevétele megtették hatásukat. A lórühösség rühatkák által okozott, pikkelyezéssel, pörkösödéssel járó bőrképződés, ekcéma, amely a test felületén a szűgy körüli területen, a válltájékon, a fölön fordul elő. Jellemző rá a nagyfokú viszketés, mely meleg környezetben fokozódik. *Chorioptes*, vagy *Psoroptes*, avagy *Sarcoptes* atkák okozzák.

A lórühösség terjedését felerősítette a vidéken a székelyek betelepítése. A telepések féléves hanyattatásuk alatt német és orosz hadimunkára (lőszer és robotfuvarozásra) igénybe vett lovak csaknem teljes mértékben megfertőződtek, így a még fertőzésmentes

istállókat is befertőzték. A bonyhádi gázkamrában ezért haladéktalanul megkezdtek a lovak kéndioxidos kezelését. Éjjel-nappal, váltott szakemberekkel 509 lovat kikezeltek. Szinte 100 %-os eredményt értek el, dacára a sürgető gazdasági munkáknak és a kén és a fejkezeléshez szükséges gyógyszerek hiányának. Ráadásul a háborús dúlást szenvedett rühekemence állandó javítására volt szükség. Az istállók fertőtlenítésére sem voltak vegyszerek, ezért azokat 42 napig üresen hagyták, így mentesítették a rühektől.

Amíg a sertéspestis az elmúlt öt évben csak szórványosan, egy-két faluban lépett fel, most, a háború mozgalmi szerte hurcolták ezt a betegséget is. A sertéspestis a sertések erősen fertőző vírusos betegsége. A kórokozó egy *flavivírus*, amely meglehetősen ellenáll az alacsony hőmérsékletnek, és száritási körülmények között akár 20 napig is ellenáll a bélsárban, a vérben és a szemváladékban; füstölt húsokban, sonkában és pácolt húsokban is megtalálható, akár több hónappal az előállításuk után is.

Először a Bácskából menekültek kocsi karavánjainak civil menekülői cipelték be a vést, jellemzően a Baja-Dombóvár útvonal településeiben ütötte fel a fejét. Később az orosz katonaság teherautóin szállított sertései között, majd pedig a már említett állatbegyűjtő helyein robbant ki a járvány, százával szedte áldozatait a jóvátételre begyűjtött sertések között.

**Védekezz
a sertéspestis ellen!**

Miről ismerhetők fel a sertéspestisben beteg sertések?

A betegség kezdetén a sertés bágyadt, étvágytalan, lárszóló elhúzódik és az alomba bújva fekszik. Először székrekedés, később állandó, makacs harmonés, hányás, a szemek csipessége, a beteg szájából levezetése észlelhető. A beteg állat járás közben imbolyog, „hátalja gyenge”, szaporán lélegzik.

A betegség gyors lefolyása esetén az állat sok esetben csak étvágytalan, feltűnően idegesen rángatózik, körben forog és már 1–2 napi betegség után elhullik.

Hogyan védekezzünk a betegséggel ellen?

Né járjunk más sertésartó udvarokban. Ne engedjünk udvarunkban idegen embert, különösen koborogó, házoló személyeket. Az újonnan vásárolt sertést a megérkezéskor közzé ne engedjük, hanem 21 napig áll tartunk elkülönítve és megbetegedését vagy elhullását szigorúan jelentünk be a helyi tanácsnak és a helyi állatorvosnak.

Nyírs hús mosóvizet sohasem öntsük felforraltis nélkül sem az udvarra, sem a mosókübe. Idegen helyről származó mosókübe csak felforraltis után szabad megmosni.

Az állattartó közeledése azonnal jelenteni a helyi tanácsnak és a helyi állatorvosnak, ha sertés elhullik, jelenteni kell a tanácsnak, ha a dögtetést vagy korayéken idegen kóbor személyek tartózkodnak! A dögtetek karbantartása közeledik.

59.427/ Szolnok, Nyunda, Szolnok (N) – F. v. 1. Mészáros Sándor, F. K. Njiri Péla.

Védekezz a sertéspestis ellen! Verseygy Ferenc Könyvtár és Közművelődési Intézmény – Szolnok

A bonyhádi vágóhídon „kényszervágot” sertések köréből a robotmunkások állataira terjedt át, majd a vágóhíd melletti patak szomszédságában lévő udvarokban is. Ennek oka az volt, hogy a víz állati hullákat sodort, amelyeket a kutyák szétmarcangoltak. Májusban új lökést kapott a járvány. A kiéhezett székely telepések a megbetegedő sertéseket kényszervágással leölték és a húst rokonaik között szétosztották. A hússal terjedt a betegség, házról-házra lehetett követni.

Szeptemberben újra fellángolt, amikor a fel nem ismert sertéspestises állatokat a bonyhádi vágóhídról kimérték a hatósági hússzékben. Ilyen körülmények közepette a járvány soha nem látott méreteket öltött. Az egyébként is nehéz időszakot tovább súlyosbította az oltóanyag hiánya és a védekezéssel kapcsolatos ismeretek elégtelensége. Az év elején a meglévő kevés tartalék-szérumot eloltották. A hadiállapot miatti közlekedési nehézségek akadályozták az oltóanyag pótlását. Később sem javult a helyzet. Jellemző módon Csörsz Aladár vonatútközön utazott a fővárosba, élelmiszerért próbált oltóanyagot cserélni. Ezt követően is az egész év a szérum megszerzéséért folytatott küzdelemben telt el.

A baromfipestis a járásban már négy éve évről-évre végigsöpört és teljesen kipusztította a baromfiállományt. A Newcastle-betegség (baromfipestis) egy rendkívül ragályos vírusfertőzés, a *Paramyxoviridae* családba tartozó egyszálú, nem szegmentált RNS-t tartalmazó burkos vírus okozza. Új, saját kísérleti vakcinájával ért el csaknem 100%-os eredményt Csörsz Aladár, a pulykáknál és a gyöngytyúkknál csaknem 100%-ost, a növendék tyúkok esetében az immunitás nem tartós, változó 36%-os volt a hatékonyság, később itt is csaknem teljesnek bizonyult.

1945-ben érthető okokból állatvásárt nem tartottak. Közvágóhely a háborús helyzetben nem létesülhetett. Bonyhád új „hullavermet” (dögtetető) alakítottak ki, mert a régit megtöltötte a nagymennyiségű dög.

1946 januárjában Csörsz Aladár sürgős intézkedést szorgalmazott az előző évi tapasztalatok, illetve főleg az infláció miatt. A bonyhádi rühkezelő gázkamra részére állami kén kiutalását és a használat díjának emelését kérte. Feketén ugyanis kilogrammonként 80.000 pen-

gős beszerzési áron tudott volna vásárolni ként. Páronként fél kiló kénre lett volna még szükség. Az 1945 májusi alispáni határozatban megszabott 100 pengős ár helyett a rühkezelés díját 60.000 pengőben szabta volna meg. A gázkamra fűtésére félmillió pengő értékben lett volna szükséges még fát vásárolni.

A főállatorvos soron kívüli népművelés keretében Bonyhádon két előadást tartott a sertéstartásról és betegségeikről, az elléskori teendőkről. A járás minden községében pedig a lovakat fenyegető tenyészbénaság betegségről tájékoztatta a gazdákat.

Csörsz Aladár 1946. augusztus 31-én a főjegyzőt értesítette, hogy Bonyhádon ragadós száj- és körömfájás járvány tört ki. Balla Jenő Nádasdi utca 40. sz. alatti lakos 2 tehene megbetegedett, a beteg állatokkal közutakon fuvarozott, így szétszórta a kórokozókat. Hidason pedig a juhnyájak betegsége lett.

Az 1947-es évben nagy feladat a loállomány összeírása volt, ezt azonban már a Tapolcáról áthelyezett Nemes Sándor vezényelte le, mert a somogyi születésű Csörsz Aladárt Kaposvárra helyezték át.

Dr. Csörsz Aladár (1907-1973) szaporodásbiológus szak- állatorvos szakmai pályafutása

Csörsz Aladár Kaposváron született. Atyja C. (1893-ig Csizmadia) Lajos rendőrkapitány. Az Állatorvosi Főis-

kolát 1930-ban végezte el, 1932-ben doktorált. A főiskolán kórbonctani aszisztens, majd a Hungária szérumművek bakteriológusa. 1935-ben Fodor Vilmos letenyei járási állatorvos helyettese. 1937-ben az Alsódunántúli Zöldmező Egyesület 8 napos legelő- és rétgondozási tanfolyamán Letenyén előadó. 1940-ben a földművelésügyi miniszter Vitéz Csörsz Aladár letenyei állatorvost Bonyhádra helyezte át. 1941-ben a földművelésügyi miniszter ideiglenes hatállyal 7 állatorvost rendelt ki Zala megyébe, hogy dr. Vass István kerületi állategészségügyi felügyelőnek irányítása mellett a fertőző sertésbénulás irtási munkáját elvégezzék. Csörsz Aladárt Hodosány székhellyel a Magyarországhoz visszakerült Muraközbe vezényelte.

1942 januárjában dr. Csörsz Aladár bonyhádi, járási m. kir. állatorvos a m. kir. főállatorvosi cím adományozása mellett előlépett a VIII. fizetési osztályba. 1947 áprilisában Kaposvárra helyezték át. 1948-ban a baromfipestis elleni szérum kifejlesztéséért Kiváló munkáért érmet kapott elsőként Somogy megyében. Az '50-es években a mesterséges megtermékenyítés meghonosítója Somogyban Mészáros Károllyal és Bódi Alberttel közösen.

Szöts Zoltán
ny. múzeumigazgató

Szöts Zoltán tanár, történész, a Völgységi Múzeum nyugalmazott igazgatója. 1956-ban született Bonyhádon. A debreceni egyetemen szerzett történe-

lem-földrajz szakos diplomát 1980-ban, Pécsen doktorált 2006-ban. 1979-től a bonyhádi gimnáziumban tanított, 1987-től a megalakuló Völgységi Múzeum vezetője volt.

Kutatási területei: a Völgység története a 18-20. században, a bukovinai székegyek története és kultúrája, a Dél-Dunántúl történeti demográfiája.

Nyugdíjazása óta vállalt feladata a készülő Bonyhád monográfia szerkesztése és menedzselése. A kétkötetes munka, neves szakemberek közreműködésével készül, szerzőjeként az 1945 és 1989 közötti időszakot kutatja.

A cikkhez kapcsolódó részletes irodalomjegyzék iránt érdeklődők a könyvtárban kaphatnak további tájékoztatást.

Csörsz Aladár válogatott bibliográfiája:

Csörsz, A. (1932). *A lépfenebacillus ellenálló képessége különböző fertőtlenítő szerekkel szemben / Über die Widerstandsfähigkeit des Milzbrandbazillus verschiedenen Desinfizienten gegenüber.* Budapest: Kellner Nyomda.

Bory, G., & Csörsz, A. (1932). *Immunanyagok megfogvatkozása ismételt kiadós vérbocsájtások után [különlenyomat].* Budapest: Kellner Nyomda.

Csörsz, A. (1943). Fortner: Kísérletes vizsgálatok a fertőző sertésbénulással. *Állatorvosi Lapok*, 66(24), 141–142.

Csörsz, A. (1947). Beszámoló a mesterséges megtermékenyítés elsajátítása céljából rendezett tanfolyamon szerzett tapasztalatokról. *Magyar Állatorvosok Lapja*, 2(23), 357–360.

Csörsz, A. (1948). Immunizálási kísérletek baromfipestissel. *Magyar Állatorvosok Lapja*, 3(7), 106–110.

Csörsz, A. (1948). Immunizálási kísérletek baromfipestissel. *Magyar Állatorvosok Lapja*, 3(14), 215–220.

Csörsz, A. (1949). Lovak orsóférgességének kezelése Biascain elnevezésű új gyógyszerrel. *Magyar Állatorvosok Lapja*, 4(4), 60–61.

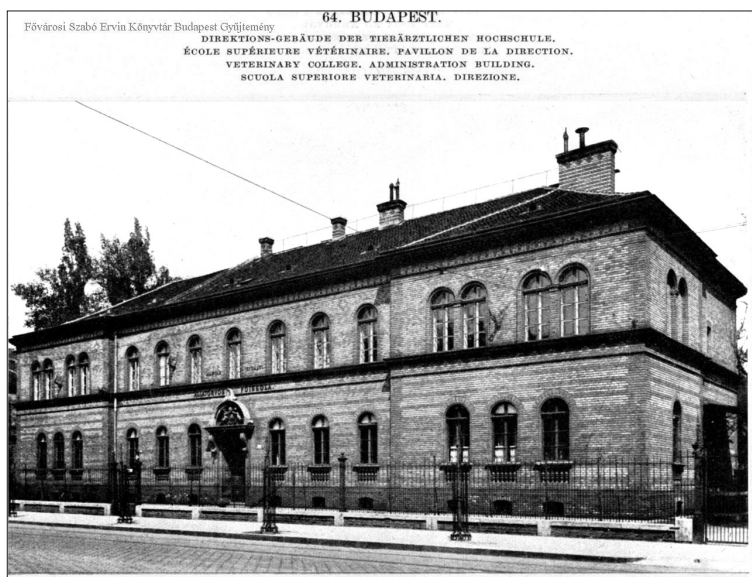
Csörsz, A. (1950). Immunizálási kísérletek baromfipestissel. *Magyar Állatorvosok Lapja*, 5(4), 117–121.

Csörsz, A. (1950). Immunizálási kísérletek baromfipestissel. *Magyar Állatorvosok Lapja*, 5(7), 213–217.

Csörsz, A. (1951). A bikaondó termelése mesterséges termékenyítés céljaira. *Magyar Állatorvosok Lapja*, 6(2), 52–55.

Csörsz, A. (1951). A méhurutok felismerése, osztályozása és gyógykezelése a mesterséges termékenyítés alkalmával. *Magyar Állatorvosok Lapja*, 6(1), 18–19.

Csörsz, A. (1952). A szarvasmarhák mesterséges termékenyítésének technikai kivitelezése. *Magyar Állatorvosok Lapja*, 7(10), 314–316.

A Magyar Királyi Állatorvosi Főiskola, 1931 (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjtemény)